

SPRAWY MIĘDZYNARODOWE

rok LXVIII

nr 2/2015

Wojna hybrydowa

Marcin Andrzej Piotrowski

Krzysztof Wąsowski

Kacper Rękawek

Peter Tanchak

Łukasz Morawski

Agata Kleczkowska

Dwugłos w sprawie TTIP

Leokadia Oręziak

Marcin Święcicki

Między turystyką a religią i polityką: relacja z doliny Pankisi w Gruzji

Konrad Zasztowt

PISM

POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH
THE POLISH INSTITUTE OF INTERNATIONAL AFFAIRS

SPRAWY MIĘDZYNARODOWE

rok LXVIII

nr 2/2015

© Copyright by Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2015

Kolegium Redakcyjne: Marek Belka, Marek A. Cichocki, Jerzy Kranz, Zdzisław Lachowski, Wojciech Materski, Katarzyna Pełczyńska-Nałęcz, Roman Wieruszewski

Redakcja: Andrzej Ananicz (redaktor naczelny), Jan Barcz, Antoni Z. Kamiński, Jan Kofman, Patryk Kugiel (sekretarz redakcji), Robert Kupiecki, Olaf Osica, Adam Daniel Rotfeld, Henryk Szlajfer

Autorzy:

dr Marcin Andrzej Piotrowski – analityk w Polskim Instytucie Spraw Międzynarodowych

dr Krzysztof Wąsowski – współpracownik Kolegium Zarządzania i Finansów Szkoły Głównej Handlowej

dr Kacper Rękawek – analityk w Polskim Instytucie Spraw Międzynarodowych

Peter Tanchak – funkcjonariusz Canada Border Services Agency

Łukasz Morawski – doktorant w Instytucie Studiów Politycznych PAN

Agata Kleczkowska – asystentka w Zakładzie Prawa Międzynarodowego Publicznego Instytutu Nauk Prawnych PAN

prof. dr hab. Leokadia Oręziak – kierownik Katedry Finansów Międzynarodowych Szkoły Głównej Handlowej

dr Marcin Świącicki – poseł na Sejm RP

dr Konrad Zasztowt – analityk w Polskim Instytucie Spraw Międzynarodowych

Projekt okładki: Malwina Kühn

Redakcja techniczna: Dorota Dołęgowska

Redakcja tekstu: Maria Konopka-Wichrowska

Korekta: Katarzyna Staniewska

Wydawca: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych,
00-950 Warszawa, ul. Warecka 1a,
tel. 22 556 80 00, faks 22 556 80 99, e-mail: sprawy@pism.pl

ISSN 0038-853x

Opinie i stanowiska zawarte w materiałach publikowanych w „Sprawach Międzynarodowych” odzwierciedlają wyłącznie poglądy ich autorów.

„Sprawy Międzynarodowe” są regularnie prezentowane w katalogu International Current Awareness Services, w Ulrich’s International Periodical Directory oraz w Documentation Politique Internationale, International Political Science Abstracts. Wybrane materiały są wyszczególniane w International Bibliography of the Social Sciences.

Artykuły publikowane w „Sprawach Międzynarodowych” są recenzowane.

Wersją pierwotną czasopisma jest wersja papierowa.

Nakład 550 egz.

Druk: OWP SIM, ul. E. Plater 9/11, 00-669 Warszawa

SPIS TREŚCI

Marcin Andrzej Piotrowski

Konflikt nigdy nie jest prosty: amerykańska teoria
i doktryna wojen oraz przeciwników hybrydowych 7

Krzysztof Wąsowski

Istota i uniwersalność rosyjskiego modelu wojny hybrydowej
wykorzystanego na Ukrainie 39

Kacper Rękawek, Peter Tanchak

„Nie tylko dla orłów”. Czy terroryści sięgają po hybrydowość? 57

Lukasz Morawski

Działania w cyberprzestrzeni jako komponent współczesnej wojny. . . 73

Agata Kleczkowska

Wojna hybrydowa – uwagi z perspektywy
prawa międzynarodowego publicznego. 93

Leokadia Oręziak

Potencjalne konsekwencje TTIP 111

Marcin Święcicki

TTIP – zagrożenie czy szansa 135

Konrad Zasztowt

Między turystyką a religią i polityką:
relacja z doliny Pankisi w Gruzji. 151

RECENZJE • OMÓWIENIA

M. Pietrasiak, D. Mierzejewski, K. Żakowski (red.), Narzędzia polityki zagranicznej Chińskiej Republiki Ludowej (Justyna Szczudlik-Tatar)	157
Omówienia	164

CONTENTS

Marcin Andrzej Piotrowski	
American Theory of Hybrid Conflict	7
Krzysztof Wąsowski	
Hybrid Warfare in the Russian-Ukrainian Conflict	39
Kacper Rękawek, Peter Tanchak	
Terrorism and Hybrid Warfare	57
Łukasz Morawski	
Cyberspace as a Warfare Environment	73
Agata Kleczkowska	
Hybrid Warfare in Light of Public International Law	93
Leokadia Oręziak	
Potential Consequences of TTIP	111
Marcin Święcicki	
TTIP: A Threat or an Opportunity?	135
Konrad Zasztowt	
Between Tourism, Religion and Politics: A Report from Georgia.	151

REVIEWS • NOTES

M. Pietrasiak, D. Mierzejewski, K. Żakowski (red.), Narzędzia polityki zagranicznej Chińskiej Republiki Ludowej (China's Foreign Policy Tools) (Justyna Szczudlik-Tatar)	157
Notes	164

Konflikt nigdy nie jest prosty: amerykańska teoria i doktryna wojen oraz przeciwników hybrydowych

The theory of hybrid warfare has changed profoundly the American debate about future conflicts, priorities of forces planning, military doctrines, organisation and training within the U.S. Armed Forces. It had originally been proposed in the context of a debate on the nature of future military conflicts and warfare, but the concept was initially misunderstood. Following a lengthy evolution, the current theory of hybrid conflict is much more mature and advanced, even if areas for further research still remain. It took the Pentagon a full decade to recognise this theory and accept the new terminology in strategic documents. At last, the National Military Strategy of the U.S. (July 2015) uses the term hybrid conflicts, reiterating the need to adapt to those and learn to cope with such warfare.

„Pierwszym, najważniejszym obowiązkiem dowódcy i polityka jest zrozumienie typu wojny, przed którą stoi” – Karl von Clausewitz

Rozwijana od lat 90. w USA teoria wojny hybrydowej poważnie zmieniła kierunki debaty o przyszłości konfliktów zbrojnych, zyskując uznanie na tle innych propozycji. W amerykańskim podejściu wojny hybrydowej jako takiej nie uważa się za nowe zjawisko. Przykładem takiego konfliktu w historii Sił Zbrojnych USA była długoletnia interwencja na Półwyspie Indochińskim, gdzie walczono równocześnie z jednostkami Ludowej Armii Wietnamu oraz z partyzantką Wietkongu. Również ostatnie misje w Afganistanie i Iraku wymagały od USA synchronizacji różnych operacji, często w odmiennych proporcjach i sekwencji. Mimo wciąż potrzebnych badań i braku precyzji w określeniu istoty wojny hybrydowej, teoria ta okazała się intelektualnie i praktycznie inspirująca. Pojęcia wojny i przeciwników hybrydowych znalazły ostatecznie swoje miejsce w planowaniu, doktrynach i wyszkoleniu Sił Zbrojnych USA. Celem tego tekstu jest prześledzenie

dotychczasowej ewolucji myślenia o wojnie hybrydowej w środowiskach eksperckich i wojskowych USA, jak również pokazanie kontekstu instytucjonalnego oraz praktycznych implikacji tej wciąż relatywnie nowej koncepcji odnoszącej się do historycznie starych wzorców walki¹.

Kontekst teorii: debaty o wojnach przyszłości

Lata 90. XX w. – jeśli chodzi o tendencje istotne dla bezpieczeństwa globalnego – były dekadą optymizmu wyrażonego najdobitniej i całościowo przez Francisa Fukuyamę. Z jego filozofią „końca historii” zbieżna była wizja jednobiegunowego świata, w którym USA, nie mając poważnych rywali regionalnych w rodzaju Rosji lub Chin, skupiają się przede wszystkim na utrzymaniu oraz poszerzaniu obszaru demokracji, wolnego rynku i zachodniego indywidualizmu. Niektórzy amerykańscy politolodzy posuwali się jeszcze dalej, dowodząc, że po zakończeniu zimnej wojny nasiliła się tendencja do zaniku międzypaństwowych konfliktów zbrojnych². W wymiarze czysto wojskowym okres ten zdominowało przekonanie wielu wyższych urzędników w Departamencie Obrony (Pentagonie), że USA w przewidywalnej przyszłości będą nadal czerpać korzyści z trwającej tzw. rewolucji w sprawach wojskowych (Revolution in Military Affairs – RMA)³. Zaawansowanie w niej miało pomóc Amerykanom w utrzymaniu przewagi konwencjonalnej, informacyjnej i nuklearnej nad wszystkimi obecnymi lub potencjalnymi adversarzami wojskowymi.

Przekonanie o sile RMA odzwierciedlało się wyraźnie także w innych propozycjach teoretycznych, przede wszystkim w teorii wojny sieciowej oraz wojny sieciocentrycznej⁴. O jej trafności mogły świadczyć błyskawiczne

¹ Zob. pierwszą badającą próbę przybliżenia tej teorii i jej politologicznej krytyki w Polsce: A. Gruszczak, *Hybrydowość współczesnych wojen – analiza krytyczna*, w: W. Sokała, B. Zapala (red.), *Asymetria i hybrydowość. Stare armie wobec nowych konfliktów*, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego RP – Instytut Nauk Politycznych Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Warszawa–Kielce 2010, s. 9–17.

² Por. M. Mendelbaum, *Is Major War Obsolete?*, „Survival”, t. 40, nr 4, zima 1998–1999, s. 20–38, oraz A. Toffler, H. Toffler, *Wojna i antywojna. Jak przetrwać na progu XXI wieku*, Muza, Warszawa 1997.

³ Z bogatej literatury o RMA zob. J. Blaker, *Understanding the RMA: A Guide to America's 21st Century Defense Military Affairs*, Progressive Policy Institute, Washington 1997, oraz E.C. Sloan, *The Revolution in Military Affairs: Implications for Canada and NATO*, McGill-Queen's University Press, Montreal 2002.

⁴ W Polsce przyjęło się już tłumaczenie terminu *warfare* jako „wojna”, choć trzeba pamiętać, że w języku angielskim nie oznacza on ogólnie rozumianego konfliktu zbrojnego (ang. *war*, pol. *wojna*), a bardziej dotyczy metod, technik i środków jego prowadzenia.

sukcesy USA w wojnach z Irakiem w latach 1991 i 2003, jak również pokonanie Serbii w wojnie o Kosowo w 1999 r. oraz spacyfikowanie i ustabilizowanie krajów byłej Jugosławii. Od początku jednak koncepcje te spotykały się także z mniej lub bardziej udaną krytyką merytoryczną. Nieliczni eksperci wywiadu wojskowego stawiali w tym okresie tezę, że to raczej fiasko międzynarodowej interwencji w Somalii (1992–1995) i zjawiska towarzyszące rozpadowi struktur państwowych mogą stanowić model przyszłych konfliktów z udziałem USA⁵. Kilka lat później teorie pesymistyczne prezentowali autorzy prac na temat tzw. wojen asymetrycznych, wojen złożonych oraz wojen czwartej generacji (4GW)⁶. Rację zwolenników tego drugiego nurtu zdawały się potwierdzać narastające problemy ze stabilizacją Afganistanu i Iraku oraz z adaptacją Sił Zbrojnych USA do tamtejszych realiów (zob. omówienie głównych propozycji tego okresu w Załączniku nr 1).

Sformułowana w ostatniej dekadzie teoria wojny hybrydowej stała się kolejnym ważnym głosem w krytyce paradygmatu RMA oraz tradycyjnego przywiązania amerykańskich wojskowych do rozstrzygania konfliktów głównie dzięki przewadze w zaawansowanych technologiach. W większości prac poświęconych zjawisku wojen hybrydowych można odnotować wpływ wspomnianych propozycji teoretycznych, jak również teorii publikowanych poza USA. Propozycja amerykańska stała się bowiem także odpowiedzią na wcześniejszą koncepcję wojny nieograniczonej, przedstawioną w 1998 r. przez chińskich badaczy Qiao Lianga i Wanga Xiangsui. Ich zdaniem kraje takie jak Chiny w ewentualnym konflikcie z USA powinny sięgać – bez żadnych ograniczeń prawnych i moralnych – po wszelkie metody osłabienia, wyczerpania i pokonania przeciwnika, który ma wciąż przewagę w siłach konwencjonalnych oraz nuklearnych. Do postulowanych „zintegrowanych ataków” zaliczyli nie tylko połączone operacje wojskowe i paramilitarne, lecz także działania psychologiczne, medialne, komputerowe, finansowe, gospodarcze, kryminalne oraz terrorystyczne. Chińscy autorzy wykazali doskonałą orientację w amerykańskiej literaturze wojskowej lat 80. i 90.,

Wojna jest oczywiście zjawiskiem politycznym, zatem znacznie szerszą problematyką niż same metody walki lub operacje wojskowe.

⁵ Zob. ważny artykuł z punktu widzenia dalszych studiów Pentagonu nad wojną nieregularną: J.B. White, *Some Thoughts on Irregular Warfare: A Different Kind of Threat*, „Studies in Intelligence” 1996 (wersja jawna), t. 39, nr 5, s. 51–59.

⁶ Por. podsumowania debat eksperckich – nie tylko amerykańskich – nad przyszłymi konfliktami zbrojnymi w: F.G. Hoffman, *Thinking about Future Conflict: Preparing for the Full Spectrum*, „Marine Corps Gazette” 2014, t. 98, nr 11, s. 10–19, oraz R.A. Johnson, *Predicting Future War*, „Parameters” 2014, t. 44, nr 1, s. 65–76.

jednocześnie nie ukrywając podziwu dla rosnących możliwości hakerów, kryminalistów i terrorystów⁷.

Początki koncepcji konfliktów i sił hybrydowych

Amerykańska teoria wojen hybrydowych (*hybrid war*) jest w znacznym stopniu syntezą wcześniejszych propozycji, wzbogaconą o kluczową tezę o „hybrydowości” metod walki przeciwników USA i Zachodu⁸. Za prekursora terminu można uznać historyka z chicagowskiego Uniwersytetu DePaul i Instytutu Studiów Strategicznych (ISS) USA Thomasa R. Mockaitisa, który użył go w swoich pracach z lat 1990 i 1995 na temat kampanii ekspedycyjnych Wielkiej Brytanii. Uznał bowiem, że wiele brytyjskich kampanii i wojen okresu dekolonizacji płynnie łączyło w sobie cechy wojny konwencjonalnej o niskiej intensywności z pacyfikacją ruchów oporu lub zwalczaniem grup terrorystycznych. W obu pracach Mockaitis podkreślał również „hybrydowy” charakter brytyjskich sił wojskowych, wspieranych przez dyplomację i działania polityczne⁹. Następnie w 1998 r. zastosował te terminy – w bardzo zbliżonym rozumieniu – komandor Robert Walker (obecnie wykładowca Uniwersytetu Norwich) w swojej pracy dyplomowej na temat historii i przyszłości Korpusu Piechoty Morskiej USA (USMC). Jego zdaniem Korpus stał się amerykańską „formacją hybrydową do prowadzenia wojen hybrydowych”. W rozumieniu Walkera wojny te łączą w sobie cechy wojny konwencjonalnej oraz operacji specjalnych, a za udane tego przykłady można uznać udział amerykańskich *marines* w wojnach seminol-skich (XIX w.), działania niektórych jednostek na Pacyfiku podczas wojny

⁷ Q. Liang, W. Xiangsui, *Unrestricted Warfare: China's Master Plan to Destroy America*, Pan American Publishing Company, Panama City 2002 (tłumaczenie książki wydanej przez Wydawnictwa Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej w 1999 r.).

⁸ Leksykony i encyklopedie wskazują na pochodzenie terminu „hybryda” od łac. *hibrida*, czyli „mieszaniec”, powstały z krzyżówek różnych gatunków, ras, odmian i osobników, albo jako połączenie cech różnych kultur i tradycji, ewentualnie synonim procesu krzyżowania i mieszania. Poprawnymi określeniami są także „hybrydowość” lub „hybrydyzm” – jako opis cech, oraz „hybrydyzacja” – jako opis procesów. Zob. np. S. Dubisz (red.), *Uniwersalny słownik języka polskiego*, tom 1, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 1171 oraz *Webster's Third New International Dictionary of the English Language Unabridged*, Merriam-Webster Inc., Chicago 1986, s. 1106.

⁹ Por. T.R. Mockaitis, *British Counterinsurgency, 1919–1960*, Macmillan Press, London 1990, s. 3, oraz *idem*, *British Counterinsurgency in the Post-Imperial Era*, Macmillan Press, London 1995, s. 16, 30 i 38.

z Japonią, jak również ich połączone operacje w czasie amerykańskiej interwencji w Wietnamie¹⁰.

Prace te miały jednak raczej wąski krąg odbiorców – ekspertów i historyków wojskowości. Z dużo większym zainteresowaniem spotkała się praca dyplomowa byłego attaché USA w Gruzji i oficera *marines* płk. Williama Nemetha. Postawił on tezę, że wojny czeczeńskie po 1991 r. są modelem przykładem wojen hybrydowych, które staną się głównym problemem dla Zachodu w XXI w. Separatyści czeczeńscy umiejętnie połączyli bowiem swoje wykształcenie w Armii Radzieckiej z metodami klasycznej partyzantki (okazjonalnie terroryzmu), a także nowoczesnymi technologiami i uzbrojeniem. Nemeth wnosił z tego, że przeciwnicy stosujący takie połączenia zagwarantują sobie przewagę wojskową i polityczną nad nowoczesnymi armiami Zachodu, w większości przygotowanymi wyłącznie do ograniczonego spektrum działań lub operacji wojskowych¹¹.

Niewątpliwie powiązanie wojny hybrydowej Nemetha i części jego zwolenników ze współczesnymi ruchami oporu lub grupami terrorystycznymi przyczyniło się wkrótce do wielu nieporozumień merytorycznych. Również bardzo szeroko analizowany przez Amerykanów konflikt libańskiego Hezbollahu z Izraelem (latem 2006 r.) przyniósł odbiór kategorii wojny hybrydowej przede wszystkim jako nowoczesnej i zaawansowanej formy wojny niekonwencjonalnej z udziałem aktorów pozapaństwowych¹². W takim

¹⁰ R.G. Walker, *Spec Fi: The United States Marine Corps and Special Operations* (niepublikowana praca dyplomowa), Naval Postgraduate School, Monterey, grudzień 1998 r., s. 1–5, 86–91.

¹¹ W.J. Nemeth, *Future War and Chechnya: A Case for Hybrid Warfare* (niepublikowana praca dyplomowa), Naval Postgraduate School, Monterey, czerwiec 2002 r., s. 1–12, 73–76; autor silnie eksponuje także specyfikę tradycyjnego i plemiennego charakteru Czeczenów.

¹² Zob. kolejne analizy tego konfliktu: F.G. Hoffman, *Hizbollah and Hybrid Wars: U.S. Should Take Hard Lesson from Lebanon*, „Defense News” z 14 sierpnia 2006 r.; R. Peters, *Lessons from Lebanon: The New Model Terrorist Army*, „Armed Forces Journal International” 2006, nr 10; W.M. Arkin, *Divining Victory: Airpower in the 2006 Israel-Hezbollah War*, Air University Press, Maxwell AFB, sierpień 2007 r.; A.H. Cordesman, G. Sullivan, W.D. Sullivan, *Lessons of the 2006 Israeli-Hezbollah War*, CSIS Press, Washington 2007; A. Exum, *Drawing the Right Lessons from Israel's War with Hizb Allah*, „Combating Terrorism Center Sentinel” 2008, t. 1, nr 4; M.M. Matthews, *We Were Caught Unprepared: The 2006 Hezbollah-Israeli War*, „The Long War Occasional Paper” 2008, nr 26; S. Biddle, J.A. Friedman, *The 2006 Lebanon Campaign and the Future of Warfare: Implications for Army and Defense Policy*, U.S. Army War College, Strategic Studies Institute, Carlisle 2008; D.E. Johnson, *Military Capabilities for Hybrid War: Insights from the Israel Defense Forces in Lebanon and Gaza*, „RAND Occasional Paper” 2010, oraz R.W. Glenn, *All Glory Is Fleeting. Insights from the Second Lebanon War*, RAND Corporation, Arlington 2012.

ujęciu nowa terminologia musiała w sposób mniej lub bardziej zamierzony wpisać się też w ostre spory o strategię zakończenia amerykańskich interwencji w Iraku i Afganistanie¹³. Taki odbiór nowych propozycji zmieniał się jednak w miarę precyzowania terminologii i koncepcji przez kolejnych autorów.

Dojrzewanie teorii wojny hybrydowej i zagrożeń hybrydowych

Teorię wojny hybrydowej sprecyzował i upowszechnił płk Frank G. Hoffman, były oficer *marines* oraz późniejszy wykładowca Uniwersytetu Obrony Narodowej (NDU), uznając ją za model wyjątkowo skutecznej walki zbrojnej. W 2005 r., w pierwszym eseju na ten temat (wspólnie z gen. Jamesem Mattisem) dowodził, że koncepcja ta nie dotyczy fundamentalnej i niezmiennej istoty konfliktów, ale ma posłużyć do lepszego zrozumienia oraz intelektualnego i praktycznego przygotowania się do wojen w przyszłości¹⁴.

Główni promotorzy nowej teorii od początku nie pretendowali więc do zakwestionowania podstawowych ustaleń klasyków wojny, jak Sun Tsy, Machiavelli, Clausewitz czy Mao. Tylko wąski margines autorów inspirowanych pierwszymi opracowaniami o wojnach hybrydowych posuwał się do twierdzenia, że są one nowatorskim podejściem do prowadzenia konfliktów¹⁵. Najważniejsi zwolennicy tej teorii skupili się natomiast na wciąż zmieniających się kombinacjach metod i technik walki, które zasadniczo komplikują zdolności wojskowe Zachodu, przywiązanego do doskonalenia konwencjonalnych czy też tradycyjnych sposobów walki. Poza wspomnianymi pracami Mockaitisa i Walkera, mocną argumentację za ponadczasowo-

¹³ Część z tekstów publikowanych przez zwolenników tej teorii dotyczyła skuteczności USA i sojuszników w operacjach stabilizacyjnych w Afganistanie oraz Iraku – zob. F.G. Hoffman, *Small Wars Revisited: The United States and Nontraditional Wars*, „The Journal of Strategic Studies” 2005, t. 28, nr 6, s. 913–940; *idem*, *Complex Irregular Warfare: The Next Revolution in Military Affairs*, „Orbis” 2006, t. 50, nr 3, s. 395–411; *Neo-Classical Counterinsurgency?*, „Parameters” 2007, t. 37, nr 2, s. 71–87; M.S. Bond, *Hybrid War: A New Paradigm for Stability Operations in Failing States*, „AWC Strategy Research Project” (niepublikowana monografia), U.S. Army War College, Carlisle Barracks, marzec 2007 oraz J.J. McCuen, *Hybrid Wars*, „Military Review” 2008, t. 88, nr 2, s. 107–113.

¹⁴ F.G. Hoffman, J.N. Mattis, *Future Warfare: The Rise of Hybrid Wars*, „USNI Proceedings” 2005, t. 131, nr 11, s. 18–19.

¹⁵ Zob. P. Brister, W.H. Natter, R.R. Tomes (red.), *Hybrid Warfare and Transnational Threats: Perspectives for an Era of Persistent Conflict*, Council for Emerging National Security Affairs, Washington 2011, s. 1–39. Tezy autorów spotykały się z uzasadnioną i głęboką krytyką, nie tylko w amerykańskich środowiskach akademickich.

ścią wojny hybrydowej przyniosły analizy historyków wojskowości, przede wszystkim prof. Williamsona Murraya oraz Petera Mansoor (2012)¹⁶.

Należy podkreślić, że podstawowe tezy i główne terminy Hoffmana podlegały tylko nieznacznym modyfikacjom, choć z upływem czasu wzmocnił on swoją argumentację przykładami współczesnymi i z przeszłości, a uznanie dla jego koncepcji wzrastało. Dwoma kluczowymi dla niego pojęciami teoretycznymi są „wojna hybrydowa” (*hybrid warfare*) oraz „zagrożenia hybrydowe” (*hybrid threats*), przy czym w obu przypadkach przymiotnik oddawać ma sposoby organizacji, środki i metody walki¹⁷. „Wojny hybrydowe są różnorodnościowe ze swojej nazwy i z ich antagonistów [...], mogą być prowadzone zarówno przez państwa, jak i wielu aktorów pozapaństwowych, [...] łączą w sobie szereg różnych sposobów walki. Wiele tych działań prowadzi odrębne jednostki lub nawet ta sama jednostka, jednak zazwyczaj są one operacyjnie oraz taktycznie kierowane i skoordynowane w ramach jednego pola walki dla osiągnięcia synergicznych efektów. Efekty te można osiągnąć na wszystkich szczeblach wojny”¹⁸. W późniejszych publikacjach Hoffman zwracał też uwagę, że hybrydowość oznacza połączenie wielu wariantów oraz wzorców walki, w przeciwieństwie do – krytykowanego przez niego – „czarno-białego” podejścia amerykańskiej nauki i praktyki, w którym sztucznie odseparowano różne typy wojen¹⁹ (zob. też ilustrację Hoffmana w Załączniku nr 2).

Zbliżoną charakterystykę wojny hybrydowej zaproponował prof. P.R. Mansoor, dla którego historycznie i współcześnie są to konflikty angażujące kombinację konwencjonalnych sił wojskowych oraz sił nieregularnych (partyzantów, rebeliantów lub terrorystów), obliczoną na osiągnięcie wspólnego dla nich celu politycznego²⁰. Natomiast alternatywnym i nie mniej

¹⁶ Zob. W. Murray, P.R. Mansoor, *Hybrid Warfare. Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present*, Cambridge University Press, 2012 – studia przypadków od podboju Germanii przez Rzym po interwencję USA w Wietnamie. Identyczne ujęcie: krótki esej M. Boota, *The Changing Character of Conflict: Countering Hybrid Warfare*, w: *Armed Conflict Survey 2015*, IISS, London 2015, s. 11–20.

¹⁷ Zob. najobszerniejsza publikacja F.G. Hoffmana, *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington 2007, s. 28.

¹⁸ Tłum. własne za *ibidem*, s. 29. Chodzi oczywiście o szczeble (poziomy) taktyczne, operacyjne i strategiczne.

¹⁹ F.G. Hoffman, *Hybrid Threats: Reconceptualizing the Evolving Character of Modern Conflict*, „NDU Strategic Forum” 2009, nr 240, s. 5. Podobnie brzmiąca definicja także w: *idem*, *‘Hybrid Threats’: Neither Omnipotent nor Unbeatable*, „Orbis” 2010, t. 54, nr 3, s. 444.

²⁰ Zob. P.R. Mansoor, *Introduction: Hybrid Warfare in History*, w: W. Murray, P.R. Mansoor, *op. cit.*, s. 2.

popularnym ujęciem wojny hybrydowej jest propozycja płk Johna McCuena, uznającego ją za kombinację wojny symetrycznej oraz asymetrycznej w materialnymi i fizycznym wymiarze walki. Jego zdaniem istotniejsze są w niej jednak aspekty psychologiczno-polityczne towarzyszące postrzeganiu konfliktu – skuteczność oraz wygrana w wojnie hybrydowej zależą od sukcesów w trzech wymiarach walki: wśród lokalnej ludności w strefie konfliktu, na polu rodzimej opinii publicznej oraz w opinii międzynarodowej²¹. Podejście McCuena było o tyle ciekawe, że miało więcej walorów objaśniających niż opisowych, otwierając ważny kierunek dalszych badań, wcześniej często ignorowany w studiach strategicznych i przez amerykańskich wojskowych.

Drugim ważnym i uznanym pojęciem Hoffmana, inspirującym badania teoretyczne lub praktyczne, stał się termin „zagrożenia hybrydowe”. Zdefiniowany został następująco: „Zagrożenia hybrydowe łączą w sobie wiele różnych modeli walki, w tym zdolności konwencjonalne, formacje i taktyki nieregularne, akty terroru (w tym nieograniczonej presji i przemocy) oraz chaosu kryminalnego”²². Jest to więc każdy – państwowy lub pozapaństwowy – przeciwnik, który sięga po rozmaite metody walki²³. Równocześnie i kreatywnie stosuje on mieszankę broni, taktyk i innych działań dla osiągnięcia swoich celów politycznych. Nowatorstwo takich kombinacji oraz innowacyjne wykorzystanie konwencjonalnego uzbrojenia stwarzają dodatkowe trudności na polu walki dla jednej ze stron²⁴.

Odmienne podejście przedstawili analitycy korporacji RAND. Według dr. Russella Glenna – skądinąd mającego sceptyczny stosunek do teorii hybrydowej – zagrożeniem takim jest przeciwnik, który równocześnie i adaptacyjnie stosuje pewną kombinację posiadanych środków oraz preferowanych metod. Do pierwszych zaliczyć można środki polityczne, wojskowe, ekonomiczne, społeczne i informacyjne, z kolei jego metody mogą obejmować walkę konwencjonalną, nieregularną, „katastroficzną”, terrorystyczną, dywersję oraz przestępczość²⁵. Jeszcze węższą definicję zagrożenia hybrydowego zaproponował dr David Johnson, który za swoje kryterium „hybrydowości”

²¹ J.J. McCuen, *op. cit.*, s. 107.

²² F.G. Hoffman, *Hybrid Threats: Reconceptualizing...*, *op. cit.*, s. 5.

²³ Na gruncie polskim zdecydowanie lepsze byłoby tłumaczenie tego terminu jako „przeciwnik hybrydowy”.

²⁴ Por. F.G. Hoffman, *‘Hybrid Threats’: Neither Omnipotent...*, *op. cit.*, s. 443–444.

²⁵ Za: R.W. Glenn, *Thoughts on „Hybrid” Conflict*, „Small Wars Journal” 2009, t. 5, nr 1, s. 2. W zbliżony sposób i w tym samym czasie o środkach przeciwników hybrydowych pisał też N. Freier z CSIS, *The Defense Identity Crisis: It’s a Hybrid World*, „Parameters” 2009, t. 39, nr 3, s. 81–94.

uznał poziom zaawansowania w kompetencjach wojskowych, który przejawia się w dowodzeniu, organizacji i uzbrojeniu. Przeciwnicy hybrydowi mają kompetencje pośrednie, sytuując się między aktorami nieregularnymi a siłami zbrojnymi lub innymi formacjami państwowymi. Dla Johnsona jest to aktor-przeciwnik sponsorowany przez państwo, z umiarkowanym przeszkoleniem i dyscypliną wojskową, z małymi jednostkami i decentralizacją dowodzenia, z uzbrojeniem identycznym z posiadanym przez siły partyzantckie, jednak wzbogaconym o zdolności do rażenia przeciwnika na dalszym dystansie (zob. też jego ilustrację w Załączniku nr 3)²⁶.

W podobnym do propozycji RAND praktycznym kierunku zmierzają też kryteria zagrożenia hybrydowego proponowane przez mjr. Christophera Bowersa, analityka doktryn Wojsk Lądowych USA. Według niego tacy przeciwnicy mają różne kombinacje cech, zbiegające się na styku trzech osi: (1) uzbrojenia oraz poziomu wyszkolenia w jego obsłudze; (2) dojrzałości dowodzenia oraz organizacji na różnych szczeblach, jak również zaawansowania relacji z lokalną ludnością i ewentualnymi sponsorami; (3) operacji w mniej lub bardziej złożonym wymiarze ludzkim oraz na terenie fizycznym (od pustyni lub gór po tereny miejskie i megametropolie)²⁷.

Należy podkreślić, że mimo licznych interpretacji wojny hybrydowej nie udało się osiągnąć pełnej zgody co do przedmiotu badań teoretycznych. Większość opracowań skupiała się na analizie, kto i jak korzysta z jej metod, bez próby wyjaśnienia głębszych tego przyczyn. Jak zauważają autorzy jednej z nowszych prac na ten temat, dotychczasowe pozycje opisują głównie symptomy, podczas gdy „sama choroba pozostaje zagadką”²⁸. Z tych względów pożądanym kierunkiem dalszych studiów (wyraźnie zależnych od celów, wyborów, potencjału i możliwości adwersarza) – ułatwiającym zrozumienie preferowanych proporcji między instrumentami wojskowymi i niewojskowymi (tzw. *hybrid mindset* proponowany przez mjr. Johna Daviesa) – są

²⁶ Por. D.E. Johnson, *op. cit.*, s. 5. Według niego aktorzy pozapaństwowi nieregularni to słabo wyszkolone i niezdyscyplinowane, zdecentralizowane grupki lub sieci, często tylko z osobistym uzbrojeniem. Z kolei nowoczesne i państwowe siły zbrojne cechują: hierarchiczna organizacja i duże jednostki, scentralizowane dowodzenie, rozbudowane uzbrojenie i arsenały kilku rodzajów wojsk, także nuklearne.

²⁷ Zob. szerzej: Ch.O. Bowers, *Identifying Emerging Hybrid Adversaries*, „Parameters” 2012, t. 42, nr 1, s. 39–50, zwłaszcza omówienie tych kryteriów na s. 41–46 i ilustracja modelu na s. 42.

²⁸ T. McCulloh, R. Johnson, *Hybrid Warfare*, „JSOU Report” Joint Special Operations University, MacDill AFB, sierpień 2013, s. 14.